

Pod koniec epoki lodowcowej, u schyłku paleolitu górnego, znaczne połacie zachodniej i środkowej Europy, od Półwyspu Iberyjskiego aż po teren dzisiejszej południowej Polski, zasiedlali łowcy i zbieracze kultury magdaleńskiej (17 000-12 000 p.n.e.). Stworzyli oni wspaniałą kulturę materialną oraz urozmaiconą sztukę w postaci rytów, malowideł i płaskorzeźb naskalnych, figurek z różnych surowców i bogato ornamentowanych przedmiotów codziennego użytku. Podczas gdy sztuka naskalna ogranicza się do terenu zachodniej Europy, artefakty mobilne występują we wszystkich skupieniach osadniczych kultury magdaleńskiej, również na ternie dzisiejszej południowej Polski.

Zabytki sztuki magdaleńskiej z terenu południowej Polski (około 120 przedmiotów) obejmują ornamentowane za pomocą rytów wyroby z kości, poroża i kamienia oraz figurki antropomorficzne z różnych surowców – kamienia i kości. Przedmioty te zostały wstępnie opracowane pod kątem form sztuki i ich analogii oraz techniki wykonania, przy użyciu tradycyjnych analiz makroskopowych. Brak jednak badań szczegółów dotyczących form i właściwości ornamentów rytych, śladów występujących na powierzchni i sposobów kształtowania tych przedmiotów. Tymczasem szczegóły te miały głęboki związek z rolą społeczną tych artefaktów i sposobem ich funkcjonowania w społecznościach ówczesnych łowców i zbieraczy.

Niniejszy projekt ma na celu wykonanie tego rodzaju badań szczegółowych, które pozwalają spojrzeć na zjawisko dawnej sztuki z perspektywy jej funkcjonowania społecznego. Wszystkie zabytki sztuki zostaną zbadane zgodnie z założeniami metody biograficznej, tj. począwszy od wyboru surowca poprzez formowanie przedmiotu, wykonywanie ornamentu, naprawy, użytkowanie oraz porzucenie przedmiotu. Dzięki temu ornamentykę i ślady użytkowania tych przedmiotów można będzie łączyć z różnymi działaniami z życia społeczności. Podejście to umożliwi zatem określenie nie tylko społecznie akceptowanych sposobów wykonywania ornamentów rytych i przedstawień figuralnych, ale pozwoli ujawnić funkcjonowanie przedmiotów sztuki w życiu magdaleńskich łowców i zbieraczy.

W analizie artefaktów użyjemy szeregu nowoczesnych metod analitycznych: obserwacji mikroskopowych, badań tomograficznych, nowoczesnej analizy cech metrycznych ornamentów i przedstawień figuralnych oraz analizy pozostałości różnych substancji znajdujących się na powierzchniach przedmiotów. Analizom tym towarzyszyć będą badania eksperymentalne oraz metody analizy artefaktów sztuki za pomocą algorytmów sztucznej inteligencji. Celem tych ostatnich działań jest rozstrzygnięcie problemu powstawania złożonych ornamentów: czy były one wykonywane jednorazowo przez jedną osobę, czy też powstawały podczas dłuższego czasu jako efekt pracy jednego człowieka lub też różnych wytwórców.

W drugiej części projektu przeprowadzimy syntezę wyników analiz i badania porównawcze z zabytkami z terenu Moraw, Saksonii i Turyngii oraz Francji. Zwieńczeniem projektu będzie interpretacja społeczna przedmiotów sztuki. Jej podstawą będą analiza kontekstu występowania, analiza samych zabytków oraz dane na temat społecznego funkcjonowania tego typu artefaktów w społecznościach łowiecko-zbierackich w świetle badań antropologii społecznej. Wyniki naszych badań zostaną opublikowane w czasopiśmie o zasięgu światowym.

Jak dotychczas tego rodzaju kompleksowe badania dotyczyły jedynie pojedynczych przedmiotów sztuki pradziejowej na świecie, głównie związanych z artefaktami zdobionymi z paleolitu środkowego – wyjątkowo zabytków magdaleńskich. Można zatem powiedzieć, że realizacja projektu otworzy drogę do nowatorskiej analizy i pogłębionej interpretacji nie tylko sztuki paleolitycznej, ale również z innych okresów pradziejów.